

PARA ÜZERİNE

David Hume

İngilizceden Çevirenler:

Korkut Uluç İşisağ

Giray Fidan

PARA ÜZERİNE David Hume

İngilizceden Çevirenler: Korkut Uluç İşisağ, Giray Fidan

Genel Yayın Numarası: 414

ISBN: 978-625-94545-3-5

1. Basım, Nisan 2024

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2024
Efl©2024

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz

Grafik Tasarım: Ferhat Önder

Baskı ve Cilt:

Emsal Matbaa Tanıtım Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti. Bahçekapı Mah. 2477. Cad.

No: 6 Etimesgut/Ankara

Telefon: +90 312 278 82 00

Faks: +90 312 278 82 30

Sertifika No.: 46753

EFL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı

No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 46

<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

İçindekiler

Giriş	5
Bölüm 1	7
<i>Ticaret Üzerine</i>	
Bölüm 2	21
<i>Para Üzerine</i>	
Bölüm 3	36
<i>Faiz Üzerine</i>	
Bölüm 4	50
<i>Ticaret Dengesi Üzerine</i>	
Bölüm 5	70
<i>Ticarette Kıskançlık Üzerine</i>	
Bölüm 6	75
<i>Güçler Dengesi Üzerine</i>	
Bölüm 7	85
<i>Vergiler Üzerine</i>	
Bölüm 8	91
<i>Kamu Kredisi Üzerine</i>	
Bölüm 9	109
<i>Mükemmel Bir Devlet Fikri</i>	

Giriş

İnsanlığın büyük kısmı iki gruba ayrılır: Hakikatin gerisinde kalan sığ düşünürler ve hakikatin ötesine geçen soyut düşünürler. İkinci grup, açık ara en nadir olandır. Ayrıca bu grubun büyük farkla en yararlı ve değerli olan grup olduğunu da ekleyebilirim. Bu gruba dahil olanlar en azından ipucu verirler ve belki de peşinden gitmek için beceri gereken zorlukları ortaya atsalar da bu zorluklar daha adilane bir düşünce tarzına sahip kişiler tarafından ele alındığında daha kaliteli şeyler ortaya çıkabilir. En kötü ihtimalle, söyledikleri alışılmadık şeylerdir. Söylediklerini anlamak biraz zahmetli olsa da insan yine de yeni bir şey duymanın zevkine varır. Bize her kahvehane sohbetinden öğrenebileceğimizden fazlasını söylemeyen yazara pek değer verilmez.

Sığ düşünceli insanlar, sağlam anlayışa sahip olanları bile abartılı düşünürler, metafizikçiler ve ince eleyip sık dokuyanlar olarak karalamaya eğilimlidirler ve kendi sınırlı algılarının ötesinde olan herhangi bir şeyin doğru olduğunu asla kabul etmezler. Sıra dışı bir düşüncenin, yanlış inanışla ilgili güçlü bir ön yargıya yol açacağını, doğal ve kolay olan düşünce dışında hiçbir akıl yürütme biçimine bel bağlanılamayacağı bazı durumlar olduğunu kabul ediyorum. Bir insan, herhangi bir konuya ilişkin tavırlarını düşünürken, siyaset, ticaret, ekonomi veya hayattaki herhangi bir işle ilgili planlar yaparken argümanlarını asla açıkça belirtmemeli veya sonuçları birbirine çok uzun bir zincirle bağlamamalıdır. Bu kişinin akıl yürütme biçimini sekteye uğratabilecek ve beklediğinden farklı bir olayı ortaya çıkaracak bir şey olacağı kesindir. Fakat genel konular hakkında akıl yürüttüğümüzde, mantık çerçevesinde düşüncelerimizin pek de açık olmadığı ve düşüncelerimiz doğru olduğu takdirde ise sıradan bir kişi ile dahi bir kişi arasındaki farkın çoğunlukla tatbik ettikleri ilkelerin sığlığında veya derinliğinde görüldüğü ifade edilebilir.

Genel akıl yürütmeler, sırf genel oldukları için karmaşık görünür. İnsanlığın büyük kısmı için, pek çok ayrıntı arasında hepsinin üzerinde hemfikir olduğu ortak bir durumu ayırt etmesi veya diğer gereksiz ayrıntılardan bu ortak durumu kusursuz ve açık biçimde çıkarması kolay değildir. Onlara göre her hüküm veya sonuç özeldir. Altında sonsuz sayıda bireyi kapsayan evrensel önermelere geniş bir bakış açısı getiremez ve bir teoremin içinde tüm bilimi kapsayan genel önermelere ulaşamazlar. Bu kişilerin gözleri böylesine geniş bir perspektif karşısında şaşkına döner ve bundan çıkarılan sonuçlar, açıkça ifade edilmiş olsa bile, karmaşık ve anlaşılması zor görünür. Ancak ne kadar karmaşık görünürlerse görünsünler, doğru ve geçerli oldukları takdirde, olayların genel akışında her zaman baskın gelecekleri kesindir. Yine de belirli durumlarda işe yaramayabilirler. Filozofların başlıca görevi, olayların genel akışını hesaba katmaktır. Aynı zamanda politikacıların da başlıca görevinin bu olduğunu ifade edebilirim. Özellikle odak noktalarının kamu yararına olduğu veya olması gerektiği devletin iç yönetiminde bu kamu yararı dış politikada olduğu gibi tesadüflere, fırsatlara ve birkaç kişinin kapisinden ziyade çok sayıda nedenin bir araya gelmesine bağlıdır. Dolayısıyla bu durum, belirli konular üzerine düşünme ile genel akıl yürütme arasındaki farkı ortaya koymasının yanı sıra ince ve uygun biçimde düşünmeyi, genel akıl yürütme söz konusu olduğunda, çok daha anlamlı hale getirir.

Ticaret, para, faiz, ticaret dengesi vb. konular hakkında aşağıda tartışılanlardan önce bu girişin gerekli olduğunu düşündüm. Belki de bu türden sıradan konular için fazlaca inceleme içeren alışılmadık birtakım ilkeler ortaya çıkabilir. Eğer yanlışsa, bırakalım kabul edilmesin. Fakat sırf sıra dışı olduğu için hiç kimse bu ilkelere ön yargıyla yaklaşmamalıdır.

Bölüm 1

Ticaret Üzerine

Bir devletin büyüklüğü ve vatandaşlarının mutluluğu, bazı yönlerden ne kadar bağımsız olursa olsun, genellikle ticaret açısından birbirinden ayrılamaz kabul edilir. Özel kişilerin yaptıkları ticaret ve elde ettikleri söz konusu olduğunda, bu kişiler devletin gücünden daha fazla yararlanır ve aynı şekilde, bu özel kişilerin varlıklarına ve geniş çaplı yaptıkları ticarete bağlı olarak devletin de gücü artar. Bu ilke genellikle doğru olsa da yine de istisnaların olabileceğini ve bunu sıklıkla yeterince sakınma ve sınırlama olmadan kabul ettiğimizi düşünmemekten kendimi alamam. Bazı durumlarda, bireylerin yaptıkları ticaret, elde ettikleri kazanç ve konfor, devletin gücüne katkıda bulunmak yerine devletin ordusunu zayıflatabilir ve komşu uluslar arasındaki otoritesini azaltabilir. İnsan çok değişken bir varlıktır ve pek çok farklı görüşe, ilkeye ve davranış kuralına duyarlıdır. Bir düşünce tarzına sıkı sıkıya bağlıyken doğru olabilecek şey, kişi karşıt bir davranışı ve görüşü benimsediğinde yanlış olarak değerlendirilebilir.

Her toplumun büyük kısmı, çiftçiler ve üreticiler şeklinde ikiye ayrılabilir. İlk grup toprağın işlenmesinde görev alırken ikinci grup ise ilk grup tarafından temin edilen malzemeleri işleyerek insan yaşamı için gerekli veya estetik olan ürünlere dönüştürür. İnsanlar, esas olarak avcılık ve balıkçılıkla yaşamlarını sürdürdükleri avcı-toplayıcı hayatlarını terk ettiklerinde, tarım başlangıçta toplumun en kalabalık kesimini istihdam etse de bu iki gruptan birine dahil olmak

zorundadır.¹ Zaman ve deneyim tarımı o kadar geliştirir ki, toprak, doğrudan tarım işlerinde veya tarımla uğraşanlardan ve daha zorunlu üretimlere katkıda bulunanlardan çok daha fazla sayıda kişiyi besleyebilir.

Birçok kişiye, başka türlü karşılıklarına çıkmayacak zevklerin keyfini sürme fırsatı sunduğundan bu fazladan iş gücü, genellikle ince işçilik gerektiren sanatlar olarak adlandırılan daha detay ve ustalık gerektiren işlerde kullanıldığı takdirde, devletin refahının artmasına katkıda bulunur. Yine de bu fazladan iş gücünün istihdamı için başka bir düzenleme önerilemez mi? Hükümran bunlara sahip çıkamaz mı ve bunları donanmalarda ve ordularda kullanarak devletin yurt dışındaki egemenliğini artırıp ününü uzaklardaki uluslara yayamaz mı? Toprak sahiplerinin ve tarım işçilerinin isteklerinin ve ihtiyaçlarının sayısının az olması durumunda istihdam edilenlerin sayısının da o derece az olacağı kesindir. Dolayısıyla, toprağın lüzumundan fazlası, tüccarları ve üreticileri beslemek yerine, belirli kişilerin lüksüne hizmet etmek için çok sayıda sanatın gerekli olduğu yerlere kıyasla, filoları ve orduları çok daha büyük ölçüde destekleyebilir. Bu durumda, devletin büyüklüğü ile halkın mutluluğu arasında bir tür çelişki ortaya çıkmaktadır. Devlet, gereğinden fazla iş gücünü kamu hizmetinde istihdam ettiği sürece güçlü olur. Belirli kişilerin rahatlığı ve konforu, gereğinden fazla olan bu iş gücünün kendi hizmetleri için istihdam edilmesini gerektirir. Diğerinin pahasına bile olsa kişi asla tatmin olamaz.

---

1. Mons. Melon, ticaret üzerine yazdığı siyasi yazıda, Fransa'nın şu anda bile 20 parçaya bölünmesi durumunda bunların 16'sının işçi ya da köylü, ikisinin zanaatkâr, birinin hukuk, kilise ve ordu mensubu, birinin de tüccar, finansçı ve burjuva olduğunu ileri sürer. Bu hesaplama kesinlikle çok hatalıdır. Fransâda, İngiltere'de ve aslında Avrupa'nın çoğu yerinde, nüfusun yarısı şehirlerde yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayanların bile büyük kısmı, belki de üçte birinden fazlası zanaatkârdır.

Hükümranın hırsı, bireylerin lüksüne müdahale ettiği gibi bireylerin lüksü de hükümranın gücünü azaltmalı ve hırsını kontrol etmelidir.

Bu akıl yürütme, sadece hayali bir düşünce olmayıp tarih ve deneyime dayanmaktadır. Sparta Cumhuriyeti, şu anda dünyada eşit sayıda insandan oluşan herhangi bir devletten kesinlikle daha güçlüydü. Bu durum tamamen ticaret ve lüksün olmamasından kaynaklanıyordu. Helotlar işçiydi. Spartalılar ise asker veya soyluydu. Spartalılar rahata ve konfora düşkün olarak yaşamış ve birçok farklı türden esnafa ve üreticiye istihdam sağlamış olsaydı, Helotların yaptığı işlerin bu kadar çok sayıda Spartalının geçimini sağlamasına yardımcı olamadığı ortaya çıkardı. Roma'da da benzer bir politika izlendiği söylenebilir. Gerçekten de, tüm antik dönem boyunca, en küçük cumhuriyetlerin, şu anda yaşayan üç katı nüfusa sahip devletlerden daha büyük ordular kurduğu ve bunu sürdürdüğü gözlemlenebilir. Avrupa'daki tüm uluslarda, askerlerin halk arasındaki oranının yüzde biri geçmediği hesaplanmıştır. Fakat küçük bir alana sahip olan Roma şehrinin bile ilk zamanlarda tek başına Latinlere karşı on lejyon kurup bu durumu sürdürdüğünü biliyoruz. Hüküm sürdüğü toprakların Yorkshire'dan daha büyük olmadığı Atina, Sicilya'ya karşı düzenlenen sefere yaklaşık kırk bin kişi göndermişti.² Yaşlı Dionysius'un yüz bin piyade ve on bin süvariden oluşan ordusunun yanı sıra dört yüz yelkenlisi olan büyük bir donanmaya sahip olduğu söylenmektedir.³ Yine de Yaşlı Dionysius'un toprakları, Sicilya adasının yaklaşık üçte biri kadar olan Siraküza kenti ile İtalya ve Illyricum kıyılarında

2. Thucydides, lib. vii.

3. Diod. Sic. lib. vii. Bu açıklama, itiraf etmeliyim ki biraz şüpheli olmakla birlikte daha da kötü olabilir çünkü bu ordu vatandaşlardan değil, paralı askerlerden oluşuyordu.

bulunan bazı liman kentleri ve garnizonlarla sınırlıydı. Eski çağlarda orduların savaş zamanında yağma ile geçindikleri doğrudur: Fakat düşman da yağmacılığa bel bağlamıyor muydu? Akla gelebilecek diğer vergi alma türlerinden daha yıkıcı bir vergi alma yolu bu şekilde gerçekleşiyordu. Kısacası, daha eski devletlerin modern devletlere kıyasla daha büyük bir güce sahip olmalarının muhtemel nedeni ticarete ve lükse olan ihtiyaçlarından kaynaklanıyor olabilir. Çiftçilerin emeğiyle çok az sayıda esnaf geçimini sağladığından daha fazla sayıda asker buna bel bağlayıp hayatlarını sürdürebiliyordu. Livius, kendi zamanında Roma'nın ilk günlerinde bile Galyalılara ve Latinlere gönderdiği kadar büyük bir ordu kurmakta zorlandığını ifade etmiştir.⁴ Camillus'un zamanında özgürlük ve imparatorluk için savaşan askerlerin yerine, Augustus'un zamanında müzisyenler, ressamlar, aşçılar, çalgıcılar ve terziler vardı. Eğer toprak her iki dönemde de eşit şekilde işlenmiş olsaydı, kesinlikle bir meslekte, diğerinde olduğu kadar eşit sayıda insanı geçindirebilirdi. Sonraki dönemde, öncesine kıyasla hayatın temel ihtiyaçlarına hiçbir katkıda bulunulmadı.

Bu durumda doğal olarak şu soruyu sormak gerekir: Hükümdarlar daha önceki çağlardaki politika ilkelerine geri dönüp bu konuda halklarının refahından ziyade kendi çıkarlarını daha fazla gözetebilirler miydi? Bana göre böyle bir şey neredeyse imkânsızdır çünkü daha önceki çağlarda var olan politika şiddet içeriyor ve olayların daha doğal ve olağan akışını bozuyordu. Sparta'nın ne kadar kendine özgü yasalarla yönetildiği ve bu cumhuriyetin, insan doğasını diğer uluslarda ve diğer çağlarda kendini gösterdiği şekliyle değerlendiren herkes tarafından nasıl bir mucize olarak gö-

4. Titi livii, lib. vii. cap. 24. "Adeo in quae laboramus," der, "sola crevimus, divitias luxuriemque."

rüldüğü çok iyi bilinmektedir. Tarihin bu duruma tanıklığı daha az kesin ve mevcut koşullara bağlı olsaydı, böylesine bir hükümet sadece felsefi bir heves veya kurgu gibi görünür ve uygulanması da asla mümkün olmazdı. Roma ve diğer kadim cumhuriyetler biraz daha doğal olan ilkelerle desteklenmiş olsalar da, onları bu türde ağır yüklerle boyun eğdirmek için olağanüstü koşulların bir araya gelmesi gerekiyordu. Hepsisi de özgür ve küçük devletlerdi. O dönem savaş dönemi olduğundan, komşuları sürekli silahlanmış haldeydiler. Özgürlük, özellikle küçük devletlerde şüphesiz kamu ruhunu doğurur ve bu kamu ruhu, bu vatan sevgisi, halk neredeyse sürekli tehdit altındayken ve insanlar her an onu savunmak için kendilerini daha büyük tehlikelere atmak zorunda kaldıklarında artmalıdır. Ardı arkası kesilmeyen savaşlar her vatandaş asker yapar: Sırası geldiğinde savaş meydanına çıkar: Hizmeti sırasında ise mevcut durumunu sürdürmekten başlıca kendisi sorumludur. Bu hizmet gerçekten de ağır bir vergiye eş değer olsa da silaha düşkün bir halk için bu durum daha az hissedilir çünkü bu kişiler alacakları paradan ziyade onur ve intikam için savaşır ve kazanç, çalışma azmi ve sefa gibi kavramlara pek aşına değillerdir.⁵ Üstelik eski zamanlardaki cumhuriyetlerin sakinleri arasındaki büyük servet eşitliğinden bahsetmeye bile gerek yok. Her biri farklı

5. Daha eski Romalılar tüm komşularıyla sürekli savaş halinde yaşıyorlardı. Eski Latince'de "hostis" kelimesi, hem yabancı hem de düşman anlamına geliyordu. Bu durum Cicero tarafından da belirtilmiş olsa da Cicero, atalarının, bir düşmanı tanımlarken ona yabancı anlamına gelen aynı ismi vererek bu kavramı olabildiğince yumuşattıkları ifade etmektedir. De Off. lib. ii. Yine de toplumun o dönemde gerektirdiklerine bakarak, bu insanların vahşiliğinin tüm yabancıları düşman olarak görmelerine ve onları aynı isimle adlandırmalarına neden olacak kadar büyük olması çok daha muhtemeldir. Ayrıca, herhangi bir devletin halk düşmanlarına dostça bir gözle bakması ya da Romalı hatibin atalarına atfettiği gibi onlar için herhangi bir duyguyu sürdürmesi, politikanın ya da doğanın en yaygın ilkeleriyle tutarlı değildir. Üstelik Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerindeki Romalıların gerçekten de korsanlık yaptıklarını Polybius'un (lib. iii.) Roma ve Kartaca ile yap-